

Vydání: J. D. Mansi, *Conc. ampl. coll.* XVII, 148, č. 201; J. P. Migne, *Patrologiae lat. t.* 126, 870, č. 248; Ph. Jaffé, *Reg. pont. Rom.* 3273 (2496); MGH *Epist.* VII, 181—186, č. 209.

Řeckou verzi pořídil a upravil patriarcha Fotios, *Acta synodi Photianae* a. 879, actio II, Nov. 17; J. D. Mansi, *Conc. ampl. coll.* XVII, 412; MGH *Epist.* VII, 181—186, č. 209.

¹ Cf. MGH *Epist.* VII, č. 207; J. Hergenröther, *Photius* II, 386.

88

*Papež Jan VIII. žádá solnohradského arcibiskupa Theotmara, aby podle přání krále Karlomana pospíšil do Říma.*¹

(Říjen) 879

Registrum Johannis VIII. PP., (Reg. Vat. I.), f. 94', č. 242.

Vydání: J. D. Mansi, *Conc. ampl. coll.* XVII, 174, č. 236; J. P. Migne, *Patrologiae lat. t.* 126, 896, č. 280; Ph. Jaffé, *Reg. pont. Rom.* 3296 (2527); MGH *Epist.* VII, 211, č. 240.

¹ Theotmar byl solnohradským arcibiskupem v l. 873—900. Jednání s papežem se mělo patrně týkat politických otázek Karlomanova italského království, ač není vyloučeno, že se měla v souvislosti s předvoláním Metodějovým do Říma s konečnou platností vyřešit i otázka solnohradských nároků na Panonii. Theotmar se však do Říma nedostavil, E. Dümmler, *Geschichte* II, 104.

89

Papež Jan VIII. děkuje králi Karlovi,¹ že ustanovil k ochraně země svatého Petra markrabí,² avšak stále očekává jeho vyslance, s kterým by jednal o prospěchu svaté římské církve.

26. června 880

Registrum Johannis VIII. PP., (Reg. Vat. I.), f. 98, č. 253.

Vydání: J. D. Mansi, *Conc. ampl. coll.* XVII, 180, č. 246; J. P. Migne, *Patrologiae lat. t.* 126, 903, č. 292; Ph. Jaffé, *Reg. pont. Rom.* 3318 (2539); MGH *Epist.* VII, 219—220, č. 251.

¹ Karel III. Tlustý, který byl 6. ledna pomazán v Ravenně za krále italského.

² Tj. vévody spoletského a tuscijského. Šlo buď o Lamberta nebo jeho syna Widona ze Spoleta, který ho vystřídal kolem 879/880, a o Adalberta tuscijského. E. Dümmler, *Geschichte* II, 175—176.

90

Papež Jan VIII. oznamuje milému synu Svatoplukovi, vladaři (Moravanů), že Metoděj, arcibiskup moravské církve, přišel se Zemižizněm k apoštolskému stoli a přednesl žádost, již se Svatopluk se všemi věrnými velmoži a lidem své země dává pod patronanci svatého Petra a jeho náměstka. Jan VIII. ho jako jediného syna do ochrany přijímá, Metoděje shledal pravověrným podle učení římské církve, posílá ho spravovat svěřenou mu církev a potvrzuje mu privilegium jeho arcibiskupství; zvoleného biskupa nitranského, kněze Vichinga, vysvětil a přislíbil vysvětit i druhého, s kterým by arcibiskup mohl světit další biskupy pro území Svatoplukovy říše; všechny duchovní jakékoli národnosti na území Moravské provincie podřídil Metodějově pravomoci. Není překážek, aby se mše zpívaly a Písmo četlo ve slovanském jazyce, avšak s podmínkou, že evangelium se bude čísti nejprve latinsky.

(Řím)
Červen 880

Registrum Johannis VIII. PP., (Registrum Vaticanum I.), f. 99'—100', č. 257.

Text v kodexu je psán jihoitalskou minuskulí 11. stol. (Benevent, Cassino). G. Levi, *II Tomo I. dei Regesti Vaticani* (Lettere di Giovanni VIII.), Arch. Soc. Rom. Stor. Patr. 4, 1881, 161 n.; A. Lapôtre, *L'Europe et le Saint Siège à l'époque Carolingienne*. Le pape Jean VIII., Paris 1895, In.; E. Caspar, *Studien zum Register Johannis VIII.*, Neues Archiv d. Ges. f. ält. deutsche Geschichte 36, 1911, 79—156; ibidem 38, 1913, 218 n.; Kodex pochází z Monte Cassina, J. Vajs, *Ioannis VIII. PP. epistolae*, Romae 1924, I. Z další literatury o Registru: H. Steinacker, *Das Register Papst Johannis VIII.*, Homenatge a A. Rubió i Lluch I, Barcelona 1936, 479—505, id., *MIÖGF* 52, 1938, 171—194; H. Bresslau, *Handbuch der Urkundenlehre* I³, Berlin 1958, 106, An. 5; F. Bock, *Bemerkungen zu den ältesten Papstregistern und zum „Lib. diurn. Rom. Pontificum“*, Archival. Zeitschrift 57, 1961, 11—51. Registrum se dříve považovalo za opis části původního registru z Monte Cassina nebo excerpt z něho. Nověji se soudí, že montecassinský rukopis byl pořízen nikoli na základě registra jako takového, ale konceptů, shromážděných v různých fasciklech. Za autora konceptů se považuje Johannes Diaconus, který však nebyl totožný s jáhnem papeže Jana VIII., pro něhož zpracoval životopis papeže Řehoře I., ale se stejnojmenným jáhnem z Ravenny, který se také objevuje v papežských listinách, cf. MGH *Epist.* VII, 270 č. 311, ř. 15; 271, č. 312, ř. 1, 272, č. 314, ř. 28; Wattenbach—Levison, H. Löwe, *Deutschlands Geschichtsquellen* IV, 455.

Jiný apograf vznikl v 16. stol. (ed. Ioannes card. Pitra, *Analecta novissima Spicilegii Solesmensis*, Tusculi 1885, I. F. Palacký, *Literar. Reise nach Italien* (1837); E. Caspar, *Studien* 156; *Archivio paleografico Italiano* I, 1882; *Paleografia artistica di Montecassino* (1877), 15.

Vydání: J. D. Mansi, *Sacrorum conciliorum nova et ampliss. collectio*, vol. XVII, 181, č. 247; B. Balbín, *Miscellanea historica Regni Bohemiae* dec. I, lib. VI, 2; T. Pessina, *Mars Moravicus* 213; G. Dobner, *Annales Hageciani* III, 190; S. Salagius, *De statu ecclesiae Pannon.* IV, 424—428; CDM I, 42—44, č. 59; CDHung. I, 213—217; K. J. Erben, *Regesta* I, 17, č. 43; J. P. Migne, *Patrologiae latinae* t. 126, 904, č. 293; H. Jireček, *Cod. iuris Bohemici* I, 11, č. 4; J. A. Ginzel, *Geschichte der Slavenapostel*, Anhang I, 59 n. V. A. Bilbasov, *Kirill i Mefodij* I, 20—23; F. Pastrnek, *Dějiny slovanských apoštolů* 255—257; F. Kos, *Gradivo* II, 195—197, č. 260; Ph. Jaffé, *Reg. pont. Rom.* 3319 (2540)

CDB I, 18—21, č. 24; J. Vajs, *Ioannis VIII. PP. epistolae ad Svatopluk principem et Methodium archiepiscopum* 7—9 (fototyp.); A. Teodorov-Balan, *Kiril i Metodi* II, 220—223; *Texty k dějinám Velké Moravy* 80—82; F. Grivec—F. Tomšič, *Fontes* 72—73; MGH Epist. VII, 222—224, č. 255.

O listu cf. E. Dümmler, *Geschichte des ostfränk. Reiches* III, 193—196; B. Dudík, *Dějiny Moravy* I, 164—171; B. Bretholz, *Dějiny Moravy* I, 83—87; určité pochybnosti vyslovili kdysi L. K. Goetz, *Geschichte der Slawenapostel* 58—71 a po něm F. Hýbl, *Slovanská liturgie na Moravě* 289 seq., avšak již A. Lapôtre, *L'Europe et le Saint Siècle* 125 ho označil za pravý, co dokázal po něm V. Jagič, *Zur Entstehungsgeschichte der kirchenslaw. Sprache* 33—37 a zvláště F. Snopek, *Konstantinus-Cyrillus und Methodius 134—142, 328—390, id., List papeže Hadriána II. v panonských legendách a bulla Jana VIII. Industriae tuae* 1—131, id., *Bulla „Industriae tuae“ listinou nepodporzenou* 1—60, a potvrzuje nejnovější studium Registru papeže Jana VIII. Další literatura o privilegii: F. Pastrnek, *Dějiny slovanských apoštolů* 18—20, 113—116; V. Novotný, *České dějiny* I/1, 371—376; I. L. Červinka, *Slované na Moravě* 311—312; F. Dvorník, *Les Slaves, Byzance et Rome* 268—269; id., *Les légendes de Constantin et de Méthode* 280, id., *Metodova diecéza a boj o Illyricum*, in: *Ríša veľkomoravská* 219; F. Grivec, *Vitae Constantini et Methodii* 43—47, 264; J. Stanislav, *Slovanskí apoštoli* 45—49; J. Dekan, *Základky slovenských dejín a Ríša veľkomoravská* 152—154; L. Havlík, *Velká Morava a Franská říše* 156—159, id., *Velká Morava a stredoevropští Slované* 246—249, id., *O politických osudech* 123—125, id., *The Relationship between the Great Moravian Empire and the Papal Court* 100—122; id., *Zur politischen Stellung* 246—259, id., *Der päpstliche Schutz und die slawischen Völker*, *Ann. Inst. Slav.* 4, 1969; V. Vaněček, *Über die Aussenpolitik des mährischen Staates* 294.

List je datován v měsíci červnu r. 880. Poněvadž list předcházející v Registru má datum 25. června 880, náleží privilegium *Industriae tuae* buď k těmž dni nebo pravděpodobněji na zbývající dny června; vzhledem k tomu, že hlavním motivem privilegia je patronance sv. Petra, není vyloučeno, že jde o 29. června, svátek sv. Petra a Pavla.¹

List papeže Jana VIII. *Industriae tuae*, někdy nesprávně označovaný za bulu, je v podstatě privilegiem vícenásobného významu, zapadajícím do systému papežské politiky své doby, která se pokoušela vytvořit si určitou oporu ve slovanských zemích a získat je na svou stranu a pro své plány jak vůči imperiu franských panovníků, tak výhodnému cesaropapismu. Po marném pokusu o Bulharsko podařilo se jí získat půdu v Chorvatsku a zvláště ve Velké Moravě, jejíž vládce Svatopluk ve snaze o zabezpečení postavení své říše proti pretensím ze strany franské sympaticky vzhlížel k latinskému Římu, který mu právě tímto listem poskytl sankce, které jeho a jeho říši měly uchránit před franskými panovníky. Poskytnutí bezprostřední papežské patronance a ochrany s pominutím všech světských panovníků je nejdůležitější a hlavní částí privilegia, dříve často opomíjenou oproti druhé, týkající se církevních dějin Moravy, ač právě touto první částí listu se Svatoplukovi dostalo onoho uznání jeho postavení v rámci *universum Christianum Romanum* a vedle i vně franského panství, což znamenalo vlastně potvrzení jeho samostatnosti v relativním významu 9. stol. V tom tkví hlavní význam tohoto privilegia. Druhou jeho částí je potvrzení staršího již privilegia moravského arcibiskupství, uděleného předchůdci Jana VIII. (patrně Hadriánem II. v l. 869 (870) a týkající se pravomoci metropolitů nad celou provincií a všemi duchovními jakéhokoli

postavení, hodnosti a národnosti, jakož i povolení používat staroslověnského jazyka při liturgii, avšak po předchozí latinské citaci, pokud jde o evangelia. Dále se Svatoplukovi přiznává právo, aby se souhlasem arcibiskupa Metoděje zřizoval další biskupství ve své říši. Neméně významná je i zmínka o poslání sbírky kanonického práva, dané Metoději a určené Svatoplukovi.

Svým obsahem a významem náleží privilegium *Industriae tuae* do řady oněch aktů římské papežské kurie, jimiž si papežství v některých evropských zemích zabezpečovalo své pozice; šlo obvykle o zájem oboustranný, tj. i panovníků dotyčných zemí, jimž šlo opět o zabezpečení jejich vlády. Privilegium není proto aktem výjimečným, není však na druhé straně ani řadovým členem těchto patronací a protekcí. Svým významem stojí např. výše než podobná výsada Chorvatům nebo proponované sankce Bulharům a na druhé straně nemá zjevné ony politické aspekty, jako např. patronance provençenského hraběte Bosa nebo spoletského vévody Widona. Jen obdobou připomínají moravské Privilegium ochrany anglosaskému králi Alfrédu Vel. a asturskému Alfonsu III. Pozdějšími obdobami jsou např. komendace polského vévody Měška I. a papežská ochrana Uher Štěpána I.; od 10/11. stol. byly papežské ochrany velmi často spojovány s výslovným uznáním nebo sankcionováním královské hodnosti.

Privilegium *Industriae tuae* bylo ve své první části potvrzeno papežem Štěpánem V. r. 885 (*Quia te zelo fidei*, viz MMFH III, Ep. č. 101), který ještě více zdůraznil některé aspekty patronance.

List vyšel v českém překladu F. Bartysy v příloze Sborníku velehradského: *Texty k dějinám Velké Moravy* 97—99; L. Havlíka, *Velká Morava a stredoevropští Slované*. Chrestomatie 387—389 (zkráceně), id., *Pisemné prameny k dějinám Velké Moravy* Brno 1963, 21—23, (slovensky: Nitra 1964, 24—26), (zkráceně). Slovenský překlad pořídil J. Stanislav (upr. J. Horecký), *Životy slovanských apoštolů* I 75—178) J. Trochty—M. Vyvíjalové (in: P. Ratkoš, *Pramene k dejinám Veľkej Moravy* 189—192). První část listu uvedl francouzsky F. Dvorník, *Les Légendes* 280. Ruský překlad uvedl V. A. Bilbasov, *Kirill i Metodij* I, 85—87, 131—134; německý překlad byl uveřejněn na výstavě *Grossmähren und die christliche Mission bei den Slawen* Wien 1966, 159, č. 317.

Dilecto filio Sventopulcho glorioso comiti

Milovanému synu Svatoplukovi, slavnému vladaři¹

Industrie tuę notum esse volumus, quoniam confratre nostro Methodio reverentissimo archiepiscopo sanctę

Chceme tvé horlivosti uvést v známost, že jsme se dověděli od našeho spolubratra Metoděje, nejctihodnějšíh

¹ Označení *comes*, jimž je Svatopluk osloven papežem (r. 881: *glorioso principi Sventopulcho* viz Ep. č. 96) je obdobně označení knížete Kocela (MMFH III, Ep. č. 53, 54), spoletského vévody Lamberta r. 878 (MGH Epist. VII, č. 23, 83, 84), provençského vévody Bosona (MF Epist. VII, 102, č. 1), friaulského vévody Berengaria (MGH Epist. VII, č. 109, 122, 175 kapuánského vévody Pandulfa (MGH Epist. VII, č. 177), chorvatských vévodů Zdeslav a Branimira (MGH Epist. VII, č. 184, 295) nebo spoletského vévody Widona (MGH Epist. VI č. 257). Není pochyb, že toto označení *comes* neodpovídá postavení hraběte ve Franské říši (např. Wilhelma, Aribona, Thakulfa, Ernusta aj.) ani pozdějším českým nebo chorvatským *comites* (palatii nebo districtus), tj. županů. Nelze ho proto tak interpretovat. Ve všech písech jde o přímé účastníky přímého vztahu ke kurii, o němž u franských hrabat nečeských a chorvatských županů není ani zdání, o osobnosti panovníků, které díky tomu

¹ Udělení patronance bylo nepochybně spojeno se slavným požehnáním Svatoplukovi, zemi a lidu, od oltáře sv. Petra, jak se o něm zmiňuje v případě Branimírově jiný list Janův (879, MGH Epist. VII, č. 190).

ecclesie Marabensis una cum Semisisno fidei tuo ad limina sanctorum apostolorum Petri et Pauli nostramque pontificalem presentiam veniente atque sermone lucifluro referente didicimus tuę devotionis sinceritatem et totius populi tui desiderium, quod circa

arcibiskupa svatę církve moravské,² který přišel s tvým věrným Zemižizněm³ k prahům svatých apoštolů Petra a Pavla a k naší velekněžské důstojnosti⁴ a jasně plynoucí řeči (to) vyložil, o tvé upřímné oddanosti⁵ a touze všeho tvého lidu,⁶ s kterou se

poměru získaly zajištění svého postavení, vyšší hodnosti nebo nárok na ně v rámci papežské politiky.

Např. Boso se stal králem arelatsko-burgundským, Lambert si činil naděje na římské císařství, kterého však dosáhl až prostřednictvím království italského jeho syn Wido, králem italským a císařem se stal Berengar, všichni filii papežství; Zdeslav stál pod papežskou protekcí, *filius* byl i Branimír, který se dostal v serviciu papežství a *filius* byl také Svatopluk, získavší papežskou patronanci a označený r. 885 jakožto král; běžnému franskému hraběti se poněkud vymykal i Kocel.

Označení *comes* v uvedených případech nemělo patrně starší význam (východo)římského správce provincie impéria, tím méně příslušníka císařské družiny. Nejspíše může jít o kontaminaci těchto významů, avšak ve smyslu souvěkých papežských univerzalistických idejí a s označením hlavy politické vládní moci, panovníků v římském křesťanském *orbis terrarum*, kteří jako filii sv. Petra a svým vztahem k papežství představovali z hlediska kurie její *comitatus*.

² Za moravské arcibiskupství je Metodějova provincie označena poprvé až v tomto listu. Ještě r. 879 je Metoděj uváděn jako arcibiskup panonské církve, MMFH III, Ep. č. 81, v *Životě Metoděje* v záhlaví jako arcibiskup moravský, podle kap. X. žádali Moravané papeže o arcibiskupa, r. 873 měl legát Pavel doprovodit Metoděje ke Svatoplukovi (komonitorium, MMFH III, Ep. č. 49) a r. 879 ho Jan VIII. označil za arcibiskupa Svatopluka z Moravy (*vester*, MMFH III, Ep. č. 80, když Metoděje současně tituloval jako arcibiskupa *Pannoniensis ecclesiae* (MMFH III, Ep. č. 81), kterým se stal jako podle *Života Metoděje*, kap. VIII, tak *Pochvalného slova Kirilu a Metoděje*. Mluví-li *Život Nauma* o moravské zemi jako Metodějově arcibiskupství, řecký *Život Klimenta* píše o Metoději, arcibiskupu moravském, ozdobe provincie Panonců (kap. II/4), resp. biskupu Moravy Panonie (Morava pars Pannoniae), kap. III/10, co zřejmě přesně vystihuje skutečnost: Metoděj se stal arcibiskupem panonské provincie (s metropolí Sirmiém), k níž byla přičleněna i Morava. Když pro odpor solnohradského arcibiskupství byl Metoději Janem VIII. určen domíci na Moravě, kam byl Rostislavem také původně pozván a podle níž je označován, neznamenalo to zánik panonského arcibiskupství jako instituce, cf. *Život Metoděje*, kap. X, pozn. 10. Kanonicky zůstalo Metodějovo arcibiskupství spjato se Sirmiém i nadále, cf. nověji I. Boba, *The Episcopacy* 85 n. V této souvislosti je možno uvést domněnku o odvození názvu Moravy i označení arcibiskupství z názvu města Morava analogicky k srbské Moravě a městu Margus při jejím ústí, W. Wattenbach, *Beiträge zur Gesch. der Christl. Kirche in Mähren und Böhmen* 11; F. Robenek, *Velkomoravská metropole* 27; už J. Dobrovský, *Cyrill und Method der Slaven Apostel* 84–85, ap. J. Vajs 68–69 rozlišoval mezi horní Moravou, kde byl Metoděj arcibiskupem a biskupským městem Margus v Moravě srbské.

³ Zemižizn je jméno jinde se nevyskytující.

Označení *fidelis*, *fideles viri* vyjadřuje vztah věrnosti k pánu (příklady viz J. Zháněl, *Jak vznikla staročeská šlechta* 99). F. Graus, *Raně středověké družiny* 7–8 považuje *fideles* za příslušníky družiny, cf. též V. Vaněček, *Prvních tisíc let* 104. O věrnosti H. Mitteis, *Der Staat des hohen Mittelalters* 58–59, 78–79. V dalším textu listu se jako *fideles* označují také *nobiles viri*, viz pozn. 9.

⁴ Tj. do Říma k papeži.

⁵ Metoděj vystupuje v Římě jako hlava Svatoplukova poselství a jeho mluvčí, jejich zájmy se kryly a doplňovaly a nelze si také představit jejich zahraniční akce bez vzájemné spolupráce a součinnosti, L. Havlík, *Velká Morava* 245–246. Z textu nelze zjistit, zda následující Svatoplukova tradice (*tue devotionis sinceritatem*) do papežské ochrany měla psaný text.

⁶ *Populus* byl ve středověkém smyslu termín označující vyšší a privilegovaně vrstvy společnosti; podle římského pojetí šlo o lid, vytvářející politický (státní) útvar a jej představující (Staatsvolk, R. Wenskus, *Stammesbildung und Verfassung* 47), resp. o horní vrstvu společnosti

sedem apostolicam et nostram paternitatem habetis. Nam divina gratia inspirante contemptis aliis seculi huius principibus beatum Petrum apostolicis ordinis principem vicariumque illius habere patronum et in omnibus adiutorem ac defensorem pariter cum nobilibus viris fidelibus tuis et cum

obracíte k apoštolské stoličce a k našemu otcovské péči. Neboť pohrdnuv z vnuť milosti boží⁷ jinými knížaty toho světa,⁸ rozhodl ses spolu se svými věrnými velmoži a veškerým lide své země⁹ zvoliti si v nejvěrnějším lásce¹⁰ blahoslaveného Petra, kníže stavu apoštolského, a jeho zástupce

(*ibid.* 66). Kromě toho mohl *populus* být i označením družiny (J. C. Plassmann, *Princeps und Populus*, Göttingen 1954) nebo vůbec lidu křesťanského (M. Hellmann, *Der Begr. „populus“* 161–167), cf. též L. Havlík, *Gens Maravorum* 99–100, 118. Obsah označe „Moravané., (*Život Konstantina*, kap. XIV; *Život Metoděje*, kap. X) nebo „lid moravský“ (*Život Metoděje*, kap. XII.) pokládá F. Graus, *L'Epoque de Grande Mora* 174 za nejistý.

⁷ *Divina gratia*, z jejíhož podnětu se Svatopluk odevzdal do ochrany sv. Petra a stal se i panovníkem ve středověkém (theokratickém) smyslu tohoto označení bylo v té době běžně používáno (v různých variantách: *dei gratia*, *divina ordinante providentia*, *divina favore gratia* nebo *clementia*) v titulech panovníků západní Evropy; formule *divina gratia*, *deo favore deo gratias* se objevuje také v listech kurie Branimírovi (MGH Epist. VII, č. 190, 295) a Michae králi Bulharů, kterému Jan VIII. r. 879 připomínal, že jeho *regnum terrenum* mu bylo svěřeno *Dei gratia*, MGH Epist. VII, č. 198. *Divina gratia* bylo privilegium a svěště panovníci kladli obzvláštní důraz na to, aby jejich vláda byla takto označena. Princíp udělování královské *divina gratia* byl v rukou papežství. Označení samo má orientální původ, K. Schmitz, *Schichte und Devotionsformeln*, Stuttgart 1913, 44–45) a v Evropě se objevuje nejprve v Byzanci od 8. stol. a poté u Anglosasů, Franků a Langobardů, W. Ullmann, *Principles* 58–1. ⁸ Zdůrazněním bezprostřednosti vztahu Svatopluka ke kurii se současně vylučuje jakýkoliv jiný vztah Svatoplukův (politicko-právní) ke kterémukoliv jinému světskému panovníkovi včetně panovníků franských jako takových. Tato *contemptio aliorum principum saeculi huius* spadá do doby, kdy v (západo)římské říši nebylo císaře, který podle souvěkého pojetí s nad králi (jak to formuloval právě Jan VIII. Ludvíku III. r. 879: *Si Deo favente Romanorum sumperitis imperium, omnia vobis regna subjecta existent*, MGH Epist. VII, č. 205) a nenaléz je v žádném jiném listě světskému panovníkovi až na list Svatoplukovi r. 885, v době, kdy (západo)římským císařem byl Karel III. (o tom viz tamtéž). Lze-li však za tímto náznakem (mluví pro něj i označení *unicus filius*, viz pozn. 14) spatřovat určité záměry papežské politiky pro smrti císaře Karla II. Holého, zůstává otázkou. F. Dvorník, *The Slavs* 96 předpokládá např. u Svatopluka plány na vystřídání Karolíngů (za jejich úpadku) ve východní části franské říše.

⁹ Se všemi věrnými velmoži a vším lidem své země. Do kategorie věrných jsou zde čítáni i velmoži, *velmož* (*Pochvalné slovo Kirilu i Metoděje*), jinak *primates* (*Ann. Fuld.* ad a. 864 list *Quia te zelo fidei*), *optimates* (*Ann. Fuld.* ad a. 864); náleží sem i *principes* (*Ann. Fuld.* ad a. 884), *knězi* (*Život Konstantina*, kap. XIV), které ovšem nelze počítat za družinu smyslu pouhé výkonné vládní moci (*milites*, *Ann. Fuld.* ad a. 871; *voji*, *Život Metoděje*, kap. 2) ale současně (*drugъ bogatъ zelo*, *Živ. Met.* XI) za panovníkovy rádce (*světelnikъ*, *Živ. Met.* 2). Celý akt je podle listu podložen nebo spojen s vůlí lidu Svatoplukova (*populi tui*), viz. pozn. resp. lidu Svatoplukovy země nebo panství. Označení „Moravané“ nebo „lid moravský“ (*Život Konstantina*, kap. XIV; *Život Metoděje*, kap. X, XII) pokládá P. Rátkoš (*Velkomorava období* 23) za označení členů družiny. O *fideles* cf. D. v. Gladiss, *Fidelis regis* 442–443; M. Helbig, *Fideles Dei et Regis* 275–306; W. Schlesinger, *Die Auflösung* 838–850, a. A. Dumas, F. Lot, C. Odegaard aj.

¹⁰ Zatímco v listech chorvatskému vévodovi Branimírovi se výrazně vzpomíná *fidelitas* spoj s obediencí (r. 879, 880; MGH Epist. VII, č. 190, 206, 295), podobně i v listu Berenga (č. 175), v listech, které hovoří o patronanci se obediencie neobjevuje, ani *fidelitas*. Výskyt není ani v listech Svatoplukovi: *amore fidelissimo*, *tanta fide* nelze za *fidelitas* *verbis* expr. v pravém smyslu jiných listů (Berengarovi: *fidelis noster*; Branimírovi: *fidelis*, *fidelitas vestra* považovat, v listu Štěpána V. není ani to. O *fidelitas* obecně H. Mitteis, *Der Staat des hohen Mittelalters* 58, 78–79; o *fidelitas* k papežství *ibid.* 191–216; W. Ullmann, *Die Machtstellung* 492–493. V listech Svatoplukovi šlo patrně jen o obecný význam loajální.

¹¹ Tj. papeže, zde Jana VIII.

omni populo terrę tuę amore fidelissimo elegisti et usque ad finem sub ipsius et vicarii eius defensione colla summittens pio affectu cupis auxiliante Domino utpote filius devotissimus permanere. Pro qua scilicet tanta fide ac devotione tua et populi tui apostolatus nostri ulnis extensis te quasi unicum filium amore ingenti amplectimur et cum omnibus fidelibus tuis

za patrona a pomocníka i obránce ve všem¹² a přeješ si, skláněje svou šíji ve zbožném zanícení pod ochranu jeho a jeho zástupce, setrvají pod ní se pomocí Páně až do konce jako nejoddanější syn.¹³ Nuže za tuto tvoji a tvého lidu tak velikou víru a oddanost objímáme tě v nesmírné lásce otevřenou náručí svého apoštolátu jakoby jediného syna,¹⁴ přijímáme¹⁵ tě

¹² Svatopluk žádal, aby se sv. Petr (a papežství) stal jeho patronem, pomocníkem a obráncem. Rozdíl mezi označením *defensio*, *patronatus*, *tuitio* a *protectio* není zcela zřejmý. Jan VIII. hovoří u Svatopluka o *patronatus* a *defensio*, Štěpán V. o *patronatus*, *tuitio* a *protectio* (885, Ep. č. 101). S patronací (ať již označené jako *patronatus*, *tuitio* *defensio* či *protectio*) se v 9. stol. běžně nesetkáváme. Lze ji nalézt např. u bulharského krále Michaela r. 878, o němž Jan VIII. píše r. 879, že si vyvolil patrocinium sv. Petra a komendoval a tradoval se pod jeho protekci (MGH Epist. VII, č. 66), a r. 882, kdy se připomíná, že pod protekci a *tuitio* římské církve jsou Ludvík III. a Karloman (MGH Epist. VII, č. 301). Zmínka o *protectio* je také u chorvatského vévody Zdeslava (MGH Epist. VII, č. 184). Z případu bulharského lze předpokládat, že k získání patronance byla potřebná předchozí komendace a tradice, kterou právě popisuje pasáž listu od *Nam divina gratia* po *filius devotissimus permanere*.

O papežské patronaci cf. A. Blumenstok, *Der päpstliche Schutz im Mittelalter*, Innsbruck 1890; C. Daux, *La protection apostolique au Moyen Age*, Revue d. questions historiques 37 (28), 1902, 5–60; W. Ullmann, *Die Machtstellung des Papsttums im Mittelalter*, Graz–Wien–Köln 1961, 453–497, id., *Principles of Government and Politics in the Middle Ages*, London 1961, 57–85 a L. Havlík, *Der päpstliche Schutz*. K vyhledávání patronance měli panovníci své důvody. Bud šlo o posílení jejich postavení navenek nebo legitimaci domácí. S patronací byla spojena předchozí komendace, která se teprve později změnila ve vasalství a udělení tradované země lénem. Patronance nebyla snížením postavení panovníka, ale naopak jeho povýšením, W. Ullmann, *Principles* 65; v transcendentních idejích papežského univerzalizmu nebyl ovšem žádný panovník na světě nezávislým a samostatným, ale jen podřízeným vikáři sv. Petra. Patronance byla také — opět je to zřejmé až v dobách pozdějších — spojena s určitou povinností (vojenskou, diplomatickou pomocí, tributem či tzv. papežským denárem). Je evidentní, že papežská patronance mohla jen posílit postavení Svatopluka a Velké Moravy vůči franským pretensím. Všimlo si jí zatím poměrně málo badatelů jako např. E. Dümmler, *Geschichte des ostfränk. Reiches* I, 196; M. Büdinger, *Österr. Geschichte* I, 196; B. Bretholz, *Dějiny Moravy* I, 83–84; V. Novotný, *České dějiny* I/1, 371; L. Hauptmann, *Das Grossmährische Reich*, in: *Historia mundi* V, 312; F. Dvorník, *Les Légendes* 280 id., *Les Slaves* 268; význam aktu zcela ušel Z. R. Dittrichovi, *Christianity* 233. Sám jsem na význam listu upozornil již několikrát (viz literaturu o listu v úvodu); nověji si povšiml významu privilegia V. Vaněček, *Über die Aussenpolitik des mährischen Staates* 294.

Podobná patronance, jako se dostalo v 9. stol. Moravě (podle A. Blumenstoka, *Der päpstliche Schutz* 45 poskytnutí patronance panovníkovi platí pro celou zemi, resp. celé jeho panství), se v pozdější době většinou změnila v léno sv. Petra. Tak tomu bylo např. v případě polském za Měška I. o sto deset let později nebo za další desítku let u středověkých Uher. Další případy je v Evropě ještě několik, W. Ullmann, *Die Machtstellung* 480–497, id., *Principles* 57–113 a L. Havlík, *Der päpstliche Schutz*.

¹³ K významu *filius* v papežských listech viz list *Scire vos volumus* z r. 879, Ep. č. 80, pozn. 2.

¹⁴ *Unicus filius*; stejně i v komonitoriu Štěpána V, MMFH III, Ep. č. 102. Podle W. Ullmanna, *Die Machtstellung* 228 jen císař byl *specialis filius Romanae ecclesiae* a tedy *filius unicus*, tím se mohl např. stát, stal-li by se císařem Ludvík III. (MGH Epist. VII, č. 205), *ibid.* 329. Označení *unicus* se neobjevuje ani v listech chorvatskému vévodovi Branimírovi, ani bulharskému králi Michaelovi, aj. *Specialis* a *unicus* byl *filius* proto, že byl zvláště vybraným králem, W. Ullmann, *ibid.* 490–491. Velmi brzy však označení *specialis* ztrácí svůj vyhraněný charakter. Dále viz L. Havlík, *Der päpstliche Schutz*, pozn. 71, 72.

¹⁵ Celá formulace od *Pro qua scilicet tanta fide ...* až po *valeas triumphare* je poskytnutím papežského *patronatus* a *defensio*, o něž Svatopluk žádal.

paternitatis nostrę gremio veluti oves Domini nobis commissas recipimus viteque pabulo clementer nutrire optamus atque nostris assiduis precibus omnipotenti te Domino commendare studemus, quatenus sanctorum apostolorum suffragantibus meritis et in hoc seculo adversa omnia superare et in celesti postmodum regione cum Christo Deo nostro valeas triumphare.

Igitur hunc Methodium venerabilem archiepiscopum vestrum interrogavimus corampositis fratribus nostris episcopis, si orthodoxę fidei symbolum ita crederet et inter sacra missarum sollempnia caneret, sicuti sanctam Romanam ecclesiam tenere et in sanctis

spolu se všemi tvými věrnými d svého otcovského klína¹⁶ jako ove Páně nám svěřené¹⁷ a přejeme si t milostivě posilovati pokrmem života i hledíme tě doporučovati svými usta vičnými modlitbami všemohoucímu Pánu,¹⁸ abys pro zásluhy svatých apoštolů mohl jak na tomto světě překonat všechna protiventství,¹⁹ tak potom v nebeském kraji s Kristem Bohem našir slaviti vítězství.²⁰

Otázali jsme se tedy tohoto Metoděje ctihodného našeho arcibiskupa, při bravše k tomu naše bratry biskupy zda ve vyznání pravé víry tak věi a při posvátných obřadech mešních j tak zpívá,²¹ jak je známo, že na něř

¹⁶ Papež jako vikář sv. Petra byl vzhledem k císařům a králům, kteří byli *filiu*, jejich *pate papa*, W. Ullmann, *Principles* 27–56.

¹⁷ Tj. papež je hlavou v *universum Christianum Romanum* (MGH Epist. VI, č. 29) a je ustanove vládcem celé země a církve, Epist. VI, č. 88. Panovník byl pak *defensor ecclesiae* a bojovník pro jejím nepřítelům a pohanským barbarům, E. Ewig, *Zum christlichen Königsgedanken* 7–7.

¹⁸ Podobnou komendaci *Domino* lze nalézt i v listě Michaelu bulharskému r. 879, MGH Epist VII, č. 192, 198.

¹⁹ Slibu pomoci vše protivně na tomto světě přemoci (v listě *Quia te zelo fidei*, MMFH III, E č. 101 z r. 885 se mluví o překážkách vzdálenosti zemi) je podobná pasáž v listu Branimíro (MGH Epist. VII, č. 190), kde se mluví o nepřítelích a vítězství nad nimi.

²⁰ O významu papežského privilegia, které nelze zatím ve všech směrech dostatečně zhodnot cf. L. Havlík, *The Relationship* 107–110. Jeho realizace byla výsledkem jak plánu Moravar tak i záměrů kurie. Papežství se v jeho politice vůči Byzanci úplně vymklo r. 879 Bulharsk které vsála do své sféry východořímská říše a *fidelitas* Branimíra a Chorvatů nemohla tu skutečnost plně nahradit. Klamnými se ukázaly také naděje Jana VIII. v (západo)římsk resp. franské říši, skládané po smrti císaře Karla II. do Bosona, Berengara, Ludvíka II. Kol a Karlomana, který 22. března zemřel. Jiný syn Ludvíka Němce, Karol III. se stal císaře až r. 881. Za této situace v Evropě papežství uvítalo možnost získat ve Velké Moravě je náhradu za Bulharsko proti Byzanci tak ve střední Evropě sílu, která svou politickou mc (Velká Morava se územně značně rozšířila o řadu oblastí na horní Odře a Visle, v Čechách a srbském Polabí a na Tise) na východ od Karolingů mohla se stát významným činitelem v dalších papežských plánech, ukázalo-li by se to pro poměry v (západo)římském univerprospěšným nebo nutným. S tímto politickým pozadím privilegia velmi těsně souvisí i čá další, vycházející ze stejných motivů a týkající se církevních otázek.

²¹ Osobní složen *professio fidei* a to *publice*, o kterém je zmínka už v listu z r. 879: *sicut verit et litteris te sanctę Romanę ecclesię credere promissisti*, se týká let 869/870, *Život Metoděje* kap. VIII. *Professio fidei* se objevuje ve zkrácené verzi v prologu I. kapitoly *Života Metoděje* Nově došlo k *professio fidei* patrně už na římské synodě 15. října 879. *Symbolum fidei* podle praxe běžné v Římě ještě za Jana VIII. nepoužívalo dodatku *filiou* je na cařihradské koncilu r. 879/880 potvrdili papežští legáti toto znění. (V. Grumel, *Le filioque au conc photien de 879–880*, 257–264, id., *Le décret du synode photien de 879/880 sur le symbole de 357–272*; E. Amman, *L'époque carolingienne*, in: *Histoire de l'Eglise* 495; F. Dvorník *The Photian Schism* 196 n. Východní praxe, již se držel Metoděj (a také Fotios), byla shod s římskou; doplňování symbolu o *filiou* se na východě označovalo za hyiopatorskou her (cf. *Život Metoděje*, kap. XII.). Franské duchovenstvo, opírající se o 11. toledský koncil (67 však vsouvalo *filiou* do symbolu, F. Grivec, *Konstantin und Method* 120 n.; proto Metoc mohl proti jeho dogmatickým útokům hledat a nalézat oporu u kurie, F. Snopek, *Konstantin Cyrillus und Methodius* 156–203, id., *Apoštolové slovanští* 7–38; F. Dvorník, *Les Légendes* 311–312; V. Vavřínek, *Staroslověnské životy* 89–90.

sex universalibus synodis a sanctis patribus secundum evangelicam Christi Dei nostri auctoritatem promulgatum atque traditum constat. Ille autem professus est se iuxta evangelicam et apostolicam doctrinam, sicuti sancta Romana ecclesia docet et a patribus traditum est, tenere et psallere. Nos autem illum in omnibus ecclesiasticis doctrinis et utilitatibus orthodoxum et proficuum esse repperientes vobis iterum ad regendam commissam sibi ecclesiam Dei remisimus, quem veluti pastorem proprium ut digno honore et reverentia letaque mente recipiatis, iubemus, quia nostrae apostolicae auctoritatis precepto eius archiepiscopatus privilegium confirmavimus et in perpetuum Deo iuvante firmum manere statuimus, sicuti antecessorum nostrorum auctoritate omnium ecclesiarum Dei iura et privilegia statuta et firmata consistunt, ita sane, ut iuxta canonicam traditionem omnium negotiorum ecclesiasticorum curam habeat ipse et ea velut Deo contemplante

svatá římská církev trvá a že tak bylo na šesti svatých obecných synodách²² od svatých otců podle evangelické autority Krista Boha našeho vyhlášeno a ustanoveno. On pak prohlásil, že věří a zpívá podle učení evangelického a apoštolského, tak jak svatá římská církev učí a jak bylo od otců stanoveno.²³ My pak shledavše, že je ve všech církevních naukách a potřebách pravověrný a užitečný, poslali jsme ho k vám zase zpět,²⁴ aby řídil církev boží jemu svěřenou,²⁵ a kážeme, abyste ho přijali jako svého pastýře s důstojnou poctou, vážností a radostí, protože jsme příkazem své apoštolské moci potvrdili privilegium²⁶ o jeho arcibiskupské hodnosti a rozhodli jsme, aby s pomocí boží navěky v platnosti zůstalo, jako trvají práva a privilegia všech církví božích, stanovená a potvrzená mocí našich předchůdců, a to zajisté tak, aby měl podle kanonické tradice sám péči o všechny církevní záležitosti a aby je spravoval tak, jako by na něho hleděl Bůh^{27a}, neboť

dispenset, nam populus Domini illi commissus est et pro animabus eorum hic redditurus erit rationem. Ipsum quoque presbiterum nomine Uuichinus, quem nobis direxisti, electum episcopum consecravimus sancte ecclesie Nitrensium, quem suo archiepiscopo in omnibus obedientem, sicuti sancti canones docent, esse iubemus et volumus, ut pariter cum ipsius archiepiscopi consensu et providentia et alterum nobis apto tempore utilem presbiterum vel diaconem dirigas, quem similiter in alia ecclesia, in qua episcopalem curam noveris esse necessariam, ordinemus episcopum, ut cum his duobus a nobis ordinatis episcopis prefatus archiepiscopus vester iuxta

jemu byl svěřen lid Páně^{27b} a on bude skládati počet z jejich duší. Také onoho kněze jménem Wichinga,²⁸ kterého js k nám poslal,²⁹ jsme posvětili jako zvoleného biskupa³⁰ svaté církve nítranské³¹ a přikazujeme mu, aby by svého arcibiskupa ve všem poslušen jak učí svaté kánony,³² a přejeme si abys k nám poslal s prozíravým souhlasem samého arcibiskupa ve vhodný čas ještě jiného schopného kněze nebo jáhna, abychom ho podobně ustanovili biskupem v jiné církvi ve které uznáš biskupskou péči za nutnou, aby s těmito dvěma biskupy^{33a} od nás vysvěcenými mohl potom řečený váš arcibiskup podle apoštolského ustanovení světití biskupy v ji

²² Papežská kurie uznávala v té době za ekumenické pouze šest prvních koncilů, cf. *Život Metoděje*, kap. I; patriarcha Nikeforos (806–815) a rovněž Fotios sedm (tj. včetně 2. nikajského koncilu r. 787).

²³ Cf. pozn. 21.

²⁴ Cf. pozn. 21, 22. Stručná zmínka o privilegii a parafráze tohoto místa je v *Životě Metoděje*, kap. XII.: *početъ же з аполитиковъ книгы обрѣтоу писанъје: jako bratrъ нашъ Metodъi svѣtъi pravověrnъ jestъ, i apostolusko dějanъje dělajetъ, i vъ roku jeho sotъ otъ boga i otъ apostolskajego stola vъse Slověnъskъje strany, da jehože proklъnetъ proklъtъ, a jehože svѣtitъ svѣtъ da bodi.* Viz pozn. 5 tamtéž.

²⁵ Církev jako celek byla sv. Petrem *commissa* jeho zástupci, papeži, který *mediante s. Petro* mohl část jurisdikce přenášet na biskupy a metropolitů. K tomu účelu vyžadovali papežové kromě *professio fidei* také složení přísahy poslušnosti při *visitatio ad limina apostolorum*, W. Uhlmann, *Principles* 78–79. Svěřenou církví bylo původní panonské arcibiskupství, které od dob Jana VIII. mělo své středisko na Moravě, cf. pozn. 2.

²⁶ Na existenci privilegia (v církevním smyslu) Metodějova „panonského (moravského) arcibiskupství“ upozornil po F. Snopkovi (*Konstantinus-Cyrillus und Methodius* 80–117, 134–142) naposledy F. Grivec, *Konstantin und Method* 116. Privilegiem zde bude patrně míněn jak list Hadriána II. Rostislavu, Svatopluku a Koceľovi r. 869 (*Život Metoděje*, kap. VIII.) a ustanovení legátů pro slovánské země, tak (list o) vysvěcení Metoděje na biskupa a jeho ustanovení panonským arcibiskupem s vymezením jeho pravomoci, *Pochvalnoe slovo Kirilu i Metodiju*, viz Ep. č. 39, 40; nešlo tedy jen o hodnost arcibiskupa, ale o privilegium pro jeho provincii a úřad. O Privilegiu Moraviensis ecclesiae mluví *Cosmae Chron. Boem.* II, 15; jde-li však o týž pramen, nebo privilegium Industriae tuae či jiný pramen je však otázkou, cf. *Privilegium Moraviensis ecclesiae*, odd. C v MMFH III.

^{27a} Cf. *Nomokanon*, tit. V.: *Jako dostoitъ jepiskupu imѣti vlastъ*, Can. Apost. 38, 41, 59; Syn. Chalch. 26.

^{27b} Tj. *populus Christianus*. O tomto významu termínu *populus M. Hellmann, Der Begriff „populus“* 161–167.

²⁸ Viching (Winechind) — Viking, Vinekind, byl benediktýnským mnichem původu alamanského (*Ann. Fuld.* ad a. 899; *Historia episcoporum Pat.*, ad 876) nebo ostrogótského (*Bernard Crem. Hist.* ad a. 876; *Notae de episcoporum Pat.*), odchovancem kláštera Reichenau (*Necrol Augien.*, MG Necrol. I, 279), který přišel na Moravu patrně kolem let 873/874.

²⁹ Tj. Svatopluk.

³⁰ Viching byl zvoleným biskupem — *episcopus electus*. Už před 4. cařihradským koncilem počal rozhodovat o volbě biskupů místo lidu velmoží a zvláště panovníci, kteří ustanovené osoby od dob Karla Vel. posílali metropolitovi pouze k vysvěcení. Koncil však prohlásil prosté ustanovení z moci vládců za neplatné a biskupy poté volil *populus s. velmoží a panovníkem* který zvolenému biskupu ustanovil k obživě *predium* a umožnil mu vykonávat úřad. Charakteristické je uvedení Metoděje v úřad Svatoplukem r. 873: *i primъ i Svatoplukъ kъ medъzъ svъ vsemъ Moravljeny i poroči jemu vseъ crkvi i strižnnyky vъ vsechъ gradchъ*, *Život Metoděje*, kap. X.
³¹ Nitra (Nitrava) se připomíná pro dobu před r. 830, kdy tam solnohradský arcibiskup Adalran vysvětil Pribinovi kostel, *Conversio Bag. et Carant.* c. 11. Po vypuzení Pribiny se Nitra stala patrně sídlem větve mojmírovské dynastie a předpokládá se, že před r. 871 byla úředně Svatoplukovým. Země k ní příslušející je snad oním *regnum Zwentibaldi* v *Ann. Fuld.* ad a. 869 Svatoplukovi jako druhému je také adresován list papeže Hadriána II. r. 869 (*Život Metoděje* kap. VIII.).

V *Ann. Fuld.* ad a. 899 je Viching retrospektivně označen za biskupa, určeného papežem (Janem VIII. či Štěpánem V.?) Moravanům. Podle tehdy běžné praxe zřizovali nová biskupství buď přímo papež nebo je navrhovali biskupové jím vysvěcení a vyslaní *ad gentes*; zřizovaná biskupství vyžadovala tedy papežské aprobace a současně ovšem bylo vázáno na souhlas panovníka. Konečně biskupství byla zřizována panovníkem (viz pozn. 30), což papežství (zvláště po r. 869) převádělo na výsadu jím udělovanou panovníkům, jako zde Svatoplukovi. Podobnou výsadu měli později také králové uherští, F. Robenek, *Apoštolská práva králi uherských a privilegium ecclesiae Moraviensis*, Hlídka 46, 1929.

³² *Can. apost.* 35 (33). To ilustruje dobře list Mikuláše I. Adonovi, arcibiskupu Viennskému, c. 3 J. D. Mansi, *Conc. ampl. coll.* 15, 452: *Ut suffraganei reverentiam et obedientiam condignam metropolitanis suis exhibeant, ad metropolitanam sedem obediens occurrant, causas ecclesiasticas cum metropolitanis suo fideliter pertractent et ab eo formam, qualiter ipsi in ecclesia sua agant accipiant.* Cf. též *Nomokanon*, tit. II, (Can. Apost. 34): *Episkupom kogoždo jazyka věděti dostoitъ svojego starějšimu, iměti i jako glavu i bez volě jeho ničto že tvoriti, ta že tьkmo tvoriti, jaže imъ vъ svojej oblasti dostajetъ*, dále Syn. Chalch. 12.

^{33a} *Institutiones canonici* t. II, tit. 11, § 2, 212.

decretum apostolicum per alia loca, in quibus episcopi honorifice debent et possunt existere, postmodum valeat ordinare. Presbiteros vero diacones seu cuiuscumque ordinis clericos, sive Sclavos sive cuiuslibet gentis, qui intra provincie tue fines consistunt, precipimus esse subiectos et obediens in omnibus iamdicto confratri nostro, archiepiscopo vestro, ut nichil omnino

ných krajích,^{33b} v nichž mají a mohou důstojně působiti.³⁴ Nařizujeme pak, aby kněží, jáhnové a klerikové kteréhokoli stupně, ať Slované, ať příslušníci kteréhokoli národa, kteří žijí v hranicích tvé země, byli poddaní a ve všem poslušni řečeného našeho spolubratra, vašeho arcibiskupa, tak aby vůbec nic nekonali bez jeho vědomí.³⁵ Kdyby se však odvážili ze vzdorovitosti a ne-

^{33a} Can. Apost. 1; *Nomokanon*, tit. VII.: *Episkopy ot trii jepiskopy, li ot dvoju da osštajetsve*. Cf. J. Hefele, *Conciliengeschichte* I, 800.

³⁴ *Decr. apost.* = *Can. apost.* 1. Podobně s arcibiskupem Janem přišli na Moravu r. 899 dva biskupové Daniel a Benedikt, aby mohl vysvětit biskupy a arcibiskupa (jako papežský legát) pro obnovenou moravskou církevní organizaci, cf. petici bavorského episkopátu r. 900, MMFH III, Ep. č. 109. S Vichingem a s dalším biskupem, vysvěceným papežem mohl pak Metoděj jako metropolita světit již bez další papežské aprobae biskupy další. Ve zprávě se výslovně mluví o dvou biskupech k svěcení a určení míst jejich působení, šlo tedy o řádné sufragány a nikoli snad chorbiskupy, k jejichž svěcení stačil pouze diecézní biskup.

Počet těchto biskupství a jejich místa nelze s jistotou určit a lze jen předpokládat, že petice bavor. episkopátu i zprávy Pilgrimových listů a falz tu mohou promítat stav starší. Podle toho vznikla snad na území Svatoplukovy říše nejméně ještě dvě další biskupství vedle metropolitní staré Moravy a diecéze nitranské. Z petice bavor. episkopátu vyplývá, že v l. 899/900 bylo na žádost Mojmirů II. a na příkaz papeže Jana IX. obnoveno moravské arcibiskupství a legáty vysvěcení jeden arcibiskup a tři biskupové, cf. MMFH III, Ep. č. 109, pozn. 17. Pasovský biskup Pilgrim (971—991) sděloval papeži Benediktu VI., že v době Římanů a Gepidů bylo ve východní Panonii a Moesii pod laureackým arcibiskupem sedm biskupství, z nichž čtyři byla na Moravě až do doby, kdy Maďari vpadli do Bavor; vpád Maďarů do Východní marky se udal v létě 900, další v letech následujících a zvláště po bavorské porážce u Bratislavy r. 907; Moravou je zde nutno rozumět širší panství Moravanů (Velkomoravská říše). Ve svých faldzech (psaných z hlediska nároku pasovského biskupství, resp. laureackého arcibiskupství) píše Pilgrim r. 974 opět o sedmi biskupstvech a to v dolní Panonii a Moesii, jejichž provinciemi byly Avarie a Morava, k době papeže Evžena II. (824—827) uvádí místa čtyř biskupství a jména jejich biskupů: Faviana — Rathfred, Speculiulium či Suguturum — Methoděj, Nitravia — Alchwin, Vetvarum — Anno. Vše je kladeno do doby vlády Tutunda (tj. avarský tudun) a Mojmirů (?) a (vždy po dvou biskupstvech) do Avarie a Moravy, provincií to Panonie a Moesie. Pozdější *Christiani mon. Vita et passio*, c. 1 údaj o panonském arcibiskupství a sedmi biskupstvech přírkl Metoději. Pokud jde o zmíněnou pasáž v *Industriae tuae*, lze se jen dohadovat, že i v době Metodějově bylo jedno arcibiskupství a tři biskupství, z nichž pro zbývající lze uvažovat např. o horním Povisli (Wislica nebo Kraków); je otázkou, nepřipadlo-li toto území po jeho christianizaci Metodějem (*Život Metoděje*, kap. XI) aspoň zpočátku pod jurisdikci nového nitranského biskupa, na něhož se vztahují slova petice bavor. episkopátu o tom, že ho Svatopluk poslal k nově pokřtěnému národu, který si předtím podmanil a který dal pokřtít, souhrnně k tomu cf. K. Lanckoroňská, *Studies* 10 n. Problém dalších biskupství, ať již po r. 880 nebo kolem 900 zůstává otázkou, viz petici pozn. 17.

³⁵ *Can. apost.* 35 (33) interpr. Dionysio. Podle zprávy *Života Metoděje*, kap. V byli na území Moravy před r. 863 duchovní z Vlach (severní Itálie, Istrije), Recka (Balkán včetně Dalmácie a východořímské říše), a z Němce (z území franské říše, ponejvíce však z Bavor). Poslední z nich byli r. 871 sice z Moravy vypuzeni (cf. *Život Metoděje*, kap. X), avšak po r. 873 přišli na Moravu znovu. Přicházeli z různých diecézí (v úvahu padá hlavně Pasov) a podléhali pravomoci svých biskupů nebo žili jako vaganti (proti nim se obracejí výnosy wormské synody r. 868 (c. 22, J. D. Mansi, *Conc. ampl. coll.* 15, col. 879), opírající se usnesení mohuťské synody z r. 813 (*Concil. Mogut.* a. 813, can. 22, J. D. Mansi, *Conc. ampl. coll.* 14, col. 71), cf. též list Jana VIII. vévodovi Mytímírovi, Ep. č. 65 a *Nomokanon*, tit. II, Can. Apost. 34.

Cuiuscumque ordinis se myslí např. nejen jáhnové a presbyteri/jereji, ale také archipresbyteri — archijereji a biskupové, resp. chorbiskupové. O franských (patrně pasovských) archipresbýterech na Moravě v l. 864—867/871 viz *Život Konstantina*, kap. XV.

preter eius conscientiam agent. Quodsi contumaces et inobedientes existentes scandalum aliquod aut scisma facere presumpserint et post primam et secundam ammonitionem se minime correxerint, quasi zizaniorum seminatores ab ecclesiis et finibus vestris auctoritate nostra precipimus esse procul abiciendos secundum auctoritatem capitulorum, quae illi dedimus <et> vobis direximus.

Litteras denique Sclaviniscas a Constantino quondam philosopho repertas, quibus Deo laudes debite resonant, iure laudamus et in eadem lingua Christi domini nostri preconia et opera enarrantur, iubemus. Neque enim tribus tantum, sed omnibus linguis Dominum laudare auctoritate sacra monemur, quae precipit dicens: „Laudate Dominum omnes gentes et collaudate eum omnes populi“, et apostoli repleti Spiritu sancto locuti sunt omnibus linguis magnalia Dei; hinc et Paulus caelestis quoque tuba insonat monens: „Omnis lingua confiteatur, quia dominus noster Iesus Christus in gloria est Dei Patris“; de quibus etiam linguis in prima ad Corinthios epistola satis et manifeste

poslušnosti působiti nějaké pohoršení nebo rozkol a po prvním a druhém napomenutí by se nepolepšili, nařizujeme ze své moci, aby byli jako rozsévači koukole z církvi a krajů vašich dalek vyhnáni podle zákonitých ustanovení, která jsme mu dali a vám poslali.³⁶

Konečně písmo slovanské vynalezené nebohým Konstantinem Filosofem,³⁷ aby v něm zaznívaly chvály Bohu povinné, po právu schvalujeme a přikazujeme, aby se v témž jazyce hlásala sláva skutků Krista pána našeho. Neboť jsme nabádání svatou autoritou, abychom Pána nikoli jen třemi, ale všemi jazyky chválili, kterážto nařizuje říkoc: „Chvalte Hospodina všichni národové a velejte ho všichni lidé,“ a apoštolové naplnění Duchem svatým mluvili všemi jazyky o velikých dívech božích; proto i Pavel, nebeská polnice, svým hlasem napomíná: „Každý jazyk ať vyznává, že náš pán Ježíš Kristus jest v slávě Boha otce“; a o těchto jazycích nám také v prvním listě ke Korintským důrazně a jasně připomíná, abychom jazyky mluvící vzdělávali církev boží. A nic zajisté ve víře a v učení nebrání v témž jazyku slovanském³⁸ zpívatí mše³⁹ nebo čísti

³⁶ Jde patrně o rozšířenou sbírku církevních kánonů, kterou původně pořídil Dionysius Exiguus na počátku 5. stol. a kterou v l. 722/723 dostal od papeže Řehoře II. arcibiskup Bonifác. Za papeže Hadriána I. byla rozšířena a obdržel ji darem r. 774 Karel Veliký (tzv. Dionysio-Hadriana). R. 802 se této sbírce na české synodě dostalo oficiální platnosti pro Franskou říši, R. Buchner (W. Wattenbach—W. Levison), *Deutschlands Geschichtsquellen*, *Die Rechtsquellen* 64—69; H. Löwe (W. Wattenbach—W. Levison), *Deutschlands Geschichtsquellen* IV, 477. W. Lettenbauer (*Eine lateinische Kanonensammlung in Mähren* 246—269) objevil v mnichovské státní knihovně kodex obsahující *Collectio Dionysiana* (Cm 14008). Rukopis je kopií vzniklou v Římě na základě originálu, který byl pořízen v řecko-italském prostředí v Ravenně. Z Říma se dostal r. 880 na Moravu, kde k němu byly připojeny glosy ve slovanském jazyce (např. *isiko komusdo; imeti; bezpovelienie*), k tomu B. Bischoff, *Über Einritzungen in Mss. des frühen Mittelalters*, Zlb. f. Biblw. 54, 1937, 175. W. Lettenbauer považuje tuto sbírku kánonů za totožnou s onou, kterou dostal r. 880 Metoděj, od papeže Jana VIII. pro Svatopluka, k tomu J. Vašica, *Metodějův překlad nomokanonu* 9—41; F. Zagiba (*Die bairische Slavenmission* 28—31) se domnívá, že glosy snad vznikly později v bavorském Řeznu. Nepovímanuta však zůstala skutečnost, že glosy jsou právě u can. 35 (33) v *Canonibus apostolorum*, který Jan VIII. v listu cituje, J. Vašica, *Byzantinoslavica* 15, 1954, 58—62 a id., *Literární památky* 65. Z Moravy se dostal kodex do kláštera sv. Emerama v Řezně.

³⁷ Cf. *Život Konstantina*, kap. XIV, XVI; *Život Metoděje*, kap. V. Slovy *litterae Sclaviniscas* je míněna hlaholice.

³⁸ Slovanský jazyk, staroslověnština jako spisovný jazyk staré Moravy, cf. A. Dostál, *Sprachenprobleme* 329—355.

³⁹ Cf. *Život Konstantina*, kap. XVII a *Život Metoděje*, kap. VI, VIII.

nos ammonet, quatenus linguis loquentes ecclesiam Dei edificemus. Nec sane fidei vel doctrinae aliquid obstat sive missas in eadem Sclavinica lingua canere sive sacrum evangelium vel lectiones divinas novi et veteris testamenti bene translatas et interpretatas legere aut alia horarum officia omnia psallere, quoniam, qui fecit tres linguas principales, Hebraeam scilicet, Graecam et Latinam, ipse creavit et alias omnes ad laudem et gloriam suam. Iubemus tamen, ut in omnibus ecclesiis terrae vestrae propter maiorem honorificentiam evangelium Latine legatur et postmodum Sclavinica lingua translatum in auribus populi Latina verba non intellegentis adnuntietur, sicut in quibusdam ecclesiis fieri videtur; et, si tibi et iudicibus tuis placet missas Latina lingua magis audire, precipimus, ut Latine missarum tibi sollempnia celebrentur.

Data mense Iunio, indictione XIII.

svaté evangelium a posvátné lekce Nového a Starého zákona, dobře přeložené a vyložené, nebo zpívati všechny ostatní bohoslužebné hodinky,⁴⁰ protože ten, jenž učinil tři hlavní jazyky, totiž hebrejský, řecký a latinský, stvořil i všechny ostatní ke své chvále a oslavě.⁴¹ Nařizujeme však, aby se ve všech kostelích vaší země⁴² čtlo evangelium pro větší čest latinsky a potom aby se zvěstovalo, přeložené do slovanského jazyka, uším lidu nerozumějícího latinským slovům, jak se v některých církvích patrně děje;⁴³ a jestliže se tobě a tvým soudcům⁴⁴ líbí poslouchati mše raději v latinském jazyce, nařizujeme, aby se pro tebe konaly mešní obřady latinsky.⁴⁵

Dáno v měsíci červnu, v 13. indikci.

⁴⁰ Cf. potvrzení Hadriána II. z r. 869, *Život Metoděje*, kap. VIII. Na motivy změny v postoji Jana VIII. ke slovanské liturgii (ke které se ještě rok předtím stavěl negativně) bude nutné hledat odpověď nejen v dokonalejší informovanosti o Metodějově činnosti a významu slovanské liturgie samé, ale zvláště v tehdejších politických evropských poměrech, v událostech ve franské říši, západořímském imperiu, které bylo bez císaře, v postoji papežství vůči Byzancím, která získala na svou stranu Bulharsko, takže význam těsnějšího připoutání Velké Moravy k papežství značně vzrostl vzhledem k jeho politickým cílům a plánům v Evropě.

⁴¹ Cf. *Augustini In Ioann. evang. tract.* 117 (J. P. Migne 35, 1946); *Isidori Etymol.* I. IX, c. 3 (J. P. Migne 82, 326). K tomu cf. *Život Konstantína*, kap. XVI. a *Život Metoděje*, kap. VIII.

⁴² Podobně v *Životě Metoděje*, kap. X: *во все церкви ... во всехъ градехъ*.

⁴³ List Hadriána II. žádal r. 869, aby se četly apoštol a evangelium nejprve latinsky, Jan VIII. hovoří pouze o evangeliu.

⁴⁴ J. Zháněl, *Jak vznikla staročeská šlechta* 135 považoval *iudices* za totéž co *primates*, tedy zřejmě termín odpovídající obsahem *nobiles viri fideles* listu. V Chorvatsku byli termínem *iudices* označováni přední činitelé měst (F. Rački, *Documenta*, heslo: *iudices*), v pozdějším prameni je uváděn kníže *Droisac* jako *Marianorum iudex* (*Joh. Chron. Venetum*, MGH SS VII, 17; *Dandolo Chron.* VIII, c. 4); podle presb. Diocleat. *Regnum Sclavorum*, c. IX soudil *sednik. Iudex publicus* jako správní úředník se připomíná v Istrii r. 803 a 974, F. Kos, *Gradivo* II, č. 17, 449. V zakládací listině pro klášter Kremsmünster se uvádí *iudex Chunipreht* v podobné funkci (Diplom. č. I) a počátkem 10. stol. se připomínají *iudices* ve Východní marce vedle markrabích, CDB I, č. 31. O soudci vedle knížete hovoří *Zakon sudnyj ljudem* (čl. 2, 7a, 8, závěr), o *iudices* v Čechách a na Moravě viz CDB I, 556 (heslo): *iudex principalis, regis, provinciae, Theutonicoorum*. E. v. Guttenberg, *Iudex h. e. comes aut grafo* 93—129, klade rovnítko mezi soudí a hrabata. O franských *iudices* cf. *Capit. miss.*, c. 3, 48; *Cap. progr.*, c. 26; *Cap. omnibus cogn. fac.*, c. 4.

⁴⁵ Jde zde patrně nejen o snahu vyjádřit diferencovanost nejvyšší vrstvy moravské společnosti od ostatních i prostřednictvím liturgického jazyka, ale ještě spíše o výraz Svatoplukova poměru a jeho sympatií k římskému papežství.

Papež Jan VIII. přeje po restituci patriarchy Fotia císařům¹ k trvalému míru a jednomyslnné svornosti a očekává jejich pomoc pokud jde o obedienci bulharské diecéze.

13. srpna 880

Registrum Johannis VIII. PP., (Reg. Vat. I.), f. 102', č. 261.

Vydání: J. D. Mansi, *Conc. ampl. coll.* XVII, 186, č. 251; J. P. Migne, *Patrologiae lat.* t. 126, 909, č. 296; Ph. Jaffé, *Reg. pont. Rom.* 3323 (2543); MGH *Epist.* VII, 228—230, č. 259.

¹ Tj. císaři Basileiovi I. a jeho synům Konstantinovi, Lvu VI., Alexandrovi a Štěpánovi, cf. MGH *Epist.* VII, č. 207. List je odpovědí na dopis císaře Basileia — zprávu o Bulharsku v něm papež omylem pokládal za navrácení bulharské církevní provincie k Římu — a zasláné akta synody z l. 879—880, *Corpus d. griech. Urkunden* A I/1, 61, č. 502; J. Hefele, *Concilien-geschichte* IV, 483; J. Hergenröther, *Photius* II, 573.

Papež Jan VIII. píše králi Karlu,¹ vracejícímu se do Germánie,² že k němu posílá svého missa Farulfa. S ním má Karel poslat svého vyslance k papeži, aby se poradili o prospěchu země svatého Petra.

(Srpen) 880

Registrum Johannis VIII. PP., (Reg. Vat. I.), f. 89', č. 226.

Vydání: J. D. Mansi, *Conc. ampl. coll.* XVII, 162, č. 217; J. P. Migne, *Patrologiae lat.* t. 126, 883, č. 261; Ph. Jaffé, *Reg. pont. Rom.* 3289 (2508); MGH *Epist.* VII, 200, č. 225.

¹ Karel III. Tlustý.

² Tj. ze severní Itálie k jednání se svým bratrem Ludvíkem III, E. Dümmler, *Geschichte* II, 111.

Papež Jan VIII. děkuje králi Karlu¹ za dopis oznamující jeho příchod a očekává jeho missa, jakož i krále samého.

10. září 880

Registrum Johannis VIII. PP., (Reg. Vat. I.), f. 103', č. 262.